

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ЗАСТОСУВАННЯ СНР У СФЕРІ ГОСПОДАРЬКОГО МЕХАНІЗМУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

APPLICATION OF SNR IN THE FIELD OF THE ECONOMIC MECHANISM: PROBLEMS AND WAYS OF THEIR SOLUTION

УДК 330.31.30

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.47-11>

Вареник І.В.

к.е.н., старший викладач кафедри економіки та управління Шосткинський інститут Сумського державного університету
Осадча Н.М.
старший викладач, викладач вищої кваліфікаційної категорії Шосткинський хіміко-технологічний коледж імені Івана Кожедуба

Varenik Irina

Shostka Institute of Sumy State University
Osadcha Natalia
Shostka Chemico-Technological College named after Ivan Kozhedub

Статтю присвячено обґрунтуванню проблем застосування Системи національних рахунків у сфері сучасного господарського механізму та дослідженню ефективної методики вдосконалення макроекономічного рахунку згідно з вимогами СНР. Досліджено методику обліку господарських операцій від мікрорівня з використанням бухгалтерських показників обліку операцій діяльності окремих підприємств, інтегруючи їх до загального реєстру макроекономічного обліку, – Системи національних рахунків. Виділено основні проблеми взаємозв'язку мікро- та макроекономічного обліку операцій господарського механізму країни. Проаналізовано ефективність застосування національних рахунків у потребах господарського механізму та в потребах народного господарства в сучасних умовах. Запропоновано важливі шляхи щодо вдосконалення макроекономічного обліку згідно з потребами сучасного розвитку та становлення економічної системи.

Ключові слова: національна економіка, стандарти обліку, інтеграція, національний ринок, виробництво, споживання, механізм.

Стаття посвящена обоснованию проблем применения Системы национальных сче-

тов в сфере современного хозяйственного механизма и исследованию эффективной методики совершенствования макроекономического счетоводства согласно требованиям СНС. Исследована методика учета хозяйственных операций от микроуровня с использованием бухгалтерских показателей учета операций деятельности отдельных предприятий, интегрируя их в общий реестр макроекономического учета, – Систему национальных счетов. Выделены основные проблемы взаимосвязи микро- и макроекономического учета операций хозяйственного механизма страны. Проанализирована эффективность применения национальных счетов в потребностях хозяйственного механизма и в потребностях народного хозяйства в современных условиях. Предложены важные пути по совершенствованию макроекономического учета согласно потребностям современного развития и становления экономической системы.

Ключевые слова: национальная экономика, стандарты учета, интеграция, национальный рынок, производство, потребление, механизм.

The article is devoted to substantiation of problems of application of the System of National Accounts in the sphere of modern economic mechanism and research of the effective method of improvement of macroeconomic accounting according to requirements of the SNA. The article explores the method of accounting for micro-level business transactions using accounting indicators of operations of individual enterprises, integrating them into the general register of macroeconomic accounting - System of national accounts. The main problems of interrelation of micro- and macroeconomic accounting of operations of the country's economic mechanism are highlighted. The effectiveness of the use of national accounts in the needs of the economic mechanism and in the needs of the national economy in modern conditions is analyzed. Important ways to improve the macroeconomic accounting according to the needs of modern development and economic system formation are suggested. At the same time, it is revealed that a detailed monitoring and analysis of the economic cycle, interaction of institutional sectors of the national economy is possible due to the perfect form of presentation of economic information of the institutional sectors and the corresponding system of financial flows. We consider it quite important to study the features of institutional sector reproduction and the system of financial flows between them within annual cycles, the behavior of market participants, the efficiency of the production stage in different institutional sectors, the dynamics and structure of production, etc. The sum of relevant aggregates of indicators of financial flows of institutional sectors of the national economy allows to form indicators of the national level, and thus to study the economic cycle of institutional sectors in the context of the economic cycle of the national economy, the dynamics of macroeconomic aggregates of institutional sectors in the structure of one or another macroeconomic economy. This is especially true of aggregate demand and aggregate supply of goods and services, production, formation of gross and net income.

Key words: national economy, accounting standards, integration, national market, production, consumption, mechanism.

Постановка проблеми. Перехід України на ринкові відносини потребує докорінної перебудови обліку та статистики. Але зробити це миттєво просто неможливо. Цей процес має тривалий еволюційний характер. Для того щоб прискорити його, не порушуючи внутрішньої сутності, необхідно засвоїти практичний досвід, накопичений країнами з розвинутою економікою, та запровадити міжнародні стандарти обліку і статистики з урахуванням позитивного національного досвіду.

Центральне місце з-поміж міжнародних стандартів обліку та статистики належить системі націо-

нальних рахунків (СНР). СНР у країнах із ринковою економікою є важливим складником. Україна після проголошення незалежності почала переходити від колишнього радянського балансу народного господарства до СНР. Сьогодні Держкомстат України розробляє і публікує тільки національні рахунки. Але в нашій країні широке впровадження СНР в економічну статистику та бухгалтерський облік гальмується обмеженою кількістю фахівців, які володіють цим складним як у теоретичному, так і в практичному плані предметом. Основними завданнями у вирішенні даної проблеми є: виявлення на цій

основі шляхів удосконалення СНР; з'ясування орієнтирів, яких повинен досягти національний макроекономічний облік згідно зі світовими вимогами; вироблення та забезпечення реалізації пріоритетних напрямів подальшого застосування СНР у сфері господарського механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу наукового аналізу проблеми становлять праці вчених, які досліджували загальні питання СНР та висвітлювали проблеми її становлення в Україні, а саме праці В.Д. Базилевича, Л.О. Баластрика, С. Будаговської, Р.М. Моторина, Б.Т. Рябушкіна та багатьох інших учених і спеціалістів. Разом із тим процеси, що відбуваються в останні роки в економіці взагалі та у сфері макроекономічного обліку зокрема, а також орієнтація України на економічну інтеграцію у світовий простір, потребують подальшого дослідження перспектив розвитку СНР та її застосування у сфері господарського механізму.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування необхідності застосування моделі національних рахунків у сфері сучасного господарського механізму, а також проблем, які виникають в економічному процесі, та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексний аналіз сучасного стану застосування СНР, проведений нами на основі даних Державного комітету статистики України за останні роки, свідчить про те, що механізм застосування Системи національного рахівництва потребує вдосконалення виходячи з:

- системного моніторингу, аналізу та регулювання економічного кругообігу інституційної сектору (одиниці), зокрема національної (всієї) економіки;
- системного моніторингу й аналізу динаміки та структури бюджетів інституційних секторів (одиниць), системи та динаміки товарних і фінансових потоків, утворюваних валових і чистих доходів тощо;
- системного аналізу соціально-економічної ефективності системи товарно-фінансових потоків;
- дослідження окремих аспектів відтворення галузей та інституційних секторів (у рамках того чи іншого макроекономічного агрегату);
- цілеспрямованої координації економічного кругообігу, підтримки рівноваги та якісних характеристик відтворення в рамках різних інструментаріїв та ін.

Водночас виявлено, що деталізований моніторинг та аналіз економічного кругообігу, взаємодії інституційних секторів національної економіки можливий за рахунок досконалої форми представлення економічної інформації інституційних секторів та відповідної системи фінансових потоків. Уважаємо, що досить важливо вивчати особливості відтворення інституційних секторів та систему фінансових потоків між ними в рамках річних циклів, поведінку учасників ринку, ефективність етапу виробництва в різних інституційних секто-

рах, динаміку та структуру виробництва тощо. Сума відповідних агрегатів показників фінансових потоків інституційних секторів національної економіки дає змогу сформувати показники національного рівня і, таким чином, вивчати економічний кругообіг інституційних секторів у контексті економічного кругообігу національної економіки, динаміку макроекономічних агрегатів інституційних секторів у структурі того чи іншого макроекономічного агрегату національної економіки. Особливо це стосується сукупного попиту і сукупної пропозиції товарів та послуг, виробництва, формування валових і чистих доходів.

Результати економічних досліджень свідчать, що економічне зростання є наслідком попереднього відновлення рівноваги, зміцнення її якісних характеристик, а отже, економічне зростання в Україні слід розглядати не лише в контексті позитивної динаміки макроекономічних показників СНР, а й за допомогою рішень, які дадуть змогу розширити внутрішній споживчий попит та забезпечити високі темпи росту у відповідних галузях економіки. Тому вважаємо, що зменшення бартерних операцій та зростання грошових платежів у паливо-енергетичному секторі дадуть змогу зменшити частку тіньової економіки та збільшити надходження до бюджету. Застосування СНР перебуває у стані постійного вдосконалення та розвитку. Проте одним із базових принципів розвитку СНР залишається взаємоузгодженість та взаємодоповнюваність із новими методологічними розробками. Вважаємо, що такий підхід дає змогу поряд із традиційними напрацюваннями методології СНР та діючою Концепцією розвитку і застосування СНР органічно доповнювати її новітніми розробками (у сфері туризму, екологічні рахунки, рахунки розвитку тощо), розширювати методологічну базу національних рахунків. Це дає змогу розширювати систему моніторингу та аналізу економічного кругообігу, органічно інтегрувати її у світовий економічний простір. Аналіз процесів відтворення за рахунок методики СНР слід здійснювати, аналізуючи темпи росту певних макроекономічних агрегатів, структуру доходів та витрат відповідних рахунків, темпи їх росту (спаду) щодо попереднього періоду. Якісні зміни також характеризуються динамікою валових та чистих доходів, їх пропорціями, структурними змінами у ВВП.

Необхідно вдосконалити і посилити актуальність аналізу та моніторингу економічного кругообігу в рамках СНР у цілях проєктування рівноваги відтворення інституційних секторів (підсекторів, одиниць), налагодження розподільчих та перерозподільчих операцій між інституційними секторами. Підсумовуючи, відзначимо, що результати дослідження діючої СНР показали:

1) Склад, зміст і коди рахунків подавалися згідно з СНР-93 та з урахуванням особливостей національного рахівництва України.

2) Наведено методологічні пояснення, довідкові та аналітичні таблиці, рахунки у порівняльних цінах, перелік змін і доповнень до показників.

3) Усі розрахунки зроблено на базі офіційної інформації, у деяких випадках із використанням експертних оцінок, оскільки бракувало частини даних про зовнішньоекономічну діяльність та інших даних.

4) Внесено поправки до розрахунків для усунення інфляційного впливу на показники національних рахунків.

5) Внесено поправки щодо вдосконалення економічних класифікацій.

Але в умовах розвитку господарського механізму країни національне рахівництво потребує вдосконалення, методологія макрообліку потребує доопрацювання з урахуванням змін в економіці.

Застосування діючої методики СНР у сфері господарського механізму країни має дещо суперечливий характер, тому слід приділити увагу інформаційній базі, за якою складаються національні рахунки. Інформаційно-методичний аналіз необхідно відстежити від мікрорівня (окремі підприємства) до макрорівня.

Наявна інформаційна база СНР ґрунтується на внутрішніх та зовнішніх джерелах інформації, а саме на системі обов'язкової статистичної звітності. Для поглибленого дослідження доцільно всю сукупність методологічних принципів дослідження макрообліку умовно поділити на п'ять груп:

1) комплексне дослідження, яке включає бухгалтерську (фінансову) звітність, підприємницьку звітність підприємств;

2) галузеве дослідження, яке надає інформацію від галузі промисловості, сільськогосподарської галузі, транспортної галузі тощо;

3) дослідження праці, зайнятості та заробітної плати;

4) дослідження домогосподарств;

5) спостереження за системою ціноутворення.

Результат інформаційно-логічного аналізу висвітлює проблему виконання секторних національних рахунків. Оскільки складання секторних національних рахунків проводиться згідно з п'ятьма секторами економіки, то важливою інформаційною базою для розрахунків показників корпоративного сектору економіки є обласна статистична і бухгалтерська звітність, яка складається згідно з даними бухгалтерського обліку. У 1998–1999 рр. було вирішено низку питань складання секторних національних рахунків. Але можна відзначити, що, незважаючи на вирішення окремих питань щодо складання СНР, у тому числі секторних рахунків, сьогодні залишилася невирішеною низка проблем.

Так, за причини змін в економічних процесах, у законодавстві, змін у системі первісного обліку і звітності (як бухгалтерської (фінансової), так і податкової) виникає необхідність «ретроспектив-

ного» перегляду секторних рахунків для забезпечення відповідності між методологією розрахунку окремих показників системи національних рахунків. У зв'язку з тим, що в сучасних умовах господарювання ще має місце заборгованість із заробітної плати, заборгованість з оподаткування, то дотримання принципу «нарахування» може призвести до неповної відповідності фінансового результату діяльності секторів економіки реальному фінансовому становищу інституційних одиниць. У зв'язку із цим відстежується необхідність проведення робіт з упровадження ведення первісного обліку та складання статистичної й фінансової звітності підприємств, які входять у дані підсектори, наприклад приватизовані підприємства, державні підприємства, підприємства з іноземним капіталом тощо.

Інформаційно-логічний аналіз застосування СНР свідчить, що не всі галузі надають достовірну інформацію, існує гостра проблема всіх часів корупція, яка охоплює майже всі сфери господарювання. Вважаємо за необхідне особливу увагу в даному дослідженні приділити узгодженості між первісним обліком та макрообліком, тому що національне рахівництво потребує вдосконалення у сфері первісного обліку. Необхідно посилити контроль над достовірністю інформації, що надходить до органів статистики, а саме первісної фінансової (бухгалтерської) звітності.

Уважаємо необхідним застосувати такі заходи контролю:

1) внутрішній контроль інституційної одиниці за адміністративними методами, методом контролю-ревізійних перевірок, методом внутрішнього аудиту на щоквартальній та річній основі;

2) зовнішній контроль господарської одиниці за донорським методом. Дана методика є ефективною в умовах конкурентного ринкового середовища, коли фахівці конкуруючих підприємств перевіряють достовірність звітності своїх конкурентів і цим допомагають викрити упущення обліку та дають додаткові можливості надання достовірної інформації до органів державної статистики;

3) незалежний контроль, який забезпечується умовами поєднання внутрішнього і зовнішнього контролю інституційної одиниці незалежно від умов господарської діяльності.

Посилення контролю над якістю ведення обліку окремої господарської одиниці дає можливість удосконалити облік результатів функціонування певної галузі економіки, що в кінцевому підсумку посилить достовірність показників національного рахівництва.

У цілому система національного рахівництва відповідає вимогам сучасної національної економіки. Вона вже сформована, але ще недостатньо завершена для застосування в сучасних умовах згідно з вимогами господарського механізму.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, у сфері господарського механізму національне

рахівництво є важливою інформаційною базою. Проблема формування економічних рахунків відкрита й є джерелом дискусій. Проте сучасний облік макропроцесів можна оцінювати й позитивно. Про це свідчать практика застосування СНР та аналіз її головних показників у процесі господарювання. Для підвищення якості підготовки облікової інформації у потребах національного рахівництва у зв'язку з безліччю нормативних актів варто було б прийняти єдиний Обліковий кодекс і створити на підприємствах електронний документообіг з обов'язковою сертифікацією програмного забезпечення для ведення обліку на окремих підприємствах.

У цілому дане дослідження вирішує завдання необхідності вдосконалення макроекономічного обліку відповідно до принципів ринкової економіки, сприяючи господарському механізму виконувати в повному обсязі свої функції. Напрями ефективного застосування інформаційних ресурсів для формування СНР в Україні ще знаходяться у стані розроблення та доопрацювання, що й є перспективою подальших наукових праць у даному напрямі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бесєдін В.Ф. Макроекономічна політика, прогнозування і державне регулювання економіки. *Економічний вісник*. 2018. № 1. С. 62–68.

2. Вілкул Ю.Г. Ринкова економіка і держава: макроекономічний аспект. Кривий Ріг : Мінерал, 2003. 542 с.

3. Геблер И. Макроэкономика. Киев : УМК ВО, 1993. 399 с.

4. Геєць В.М. Економіка України: підсумки перетворень. Харків : Форт, 2000. 424 с.

5. Гончар Н.Ю. Макроекономіка та мікроекономіка. Київ : КНЕУ, 2006. Т. 3. 145 с.

6. Давидов Г.М. Бухгалтерський облік : навчальний посібник. Київ : КНЕУ ім. В. Гетьмана, 2002. С. 88.

REFERENCES:

1. Besedin V.F. (2018) Makroekonomichna politika, prognozuvannia i reguluvannia ekonomiki [Macroeconomic policy, forecasting and state regulation of the economy]. *Ekonomichnyi visnik.*, vol. 1, pp. 62–68.

2. Vilkul U.G. (2003) Rinkova ekonomika i derzhava; makroekonomichnyi aspekt. [Market economy and state: macroeconomic aspect] Kriviy rig: Mineral. (in Ukrainian)

3. Gebler I. (1993) Makroekonomika [Macroeconomics.] Kyiv: UMKVO. (in Russian)

4. Geec V.M. (2000) Ekonomika Ukraini; pidsumki peretvoren. [Economy of Ukraine: results of transformations] Harkiv; Fort. (in Ukrainian)

5. Gonchar N.U. (2006) Makroekonomika ta mikroekonomika. [Macroeconomics and microeconomics] Kyiv; KNEU, vol. 3. (in Ukrainian)

6. Davydov G.M. (2002) Buhgalterski oblik. [Accounting: textbook]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)